

MODELLASHTIRISH ASOSIDA ONA TILI DARSLARIDA DIOLOGLI MULOQOT MADANIYATINI TAKOMILLASHTIRISH METODIKASI

Abdisamatova Dildora Sobirovna

Termiz davlat pedagogika instituti

“Boshlang’ich ta’lim” kafedrası o’qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14545669>

Annotatsiya: Bu mavzuda sizga ona tili darslarida muloqot madaniyati, dialogli muloqot madaniyati va eng asosiysi tilning samarali va to’g’ri ishlatish ko’nikmalari, ta’lim jarayonining ahamiyati yoritib berilgan.

Kalit so’zlar: Ona tili, dialog, muloqot, metodika, dars, madaniyat, o’quvchi, modellashtirish.

Ona tili darslarida o’quvchilarning tilni samarali va to’g’ri ishlatish ko’nikmalarini rivojlantirish, shu bilan birga, ularning muloqot madaniyatini oshirish bugungi kunda muhim pedagogik masala hisoblanadi. Muloqot madaniyati o’quvchilarga nafaqat tilni to’g’ri ishlatishni, balki ijtimoiy muhitda, turli vaziyatlarda muloqot qilishni ham o’rgatadi. Bu jarayonni yanada samarali qilish uchun modellashtirish metodikasini qo’llash o’quvchilarda muloqot madaniyatini shakllantirishda samarali natijalar beradi.

Dialogli muloqot madaniyatining ta’rifi va ahamiyatiga to’xtalamiz.

Dialogli muloqot – bu ikki yoki undan ortiq shaxslar o’rtasida faol va o’zaro fikr almashishni nazarda tutadi. Ona tili darslarida dialogli muloqot o’quvchilarning fikrlarini to’g’ri ifodalashga, boshqalarni tinglashga, bahs-munozaralarda ishtirok etishga o’rgatadi. Bu muloqot shakli, shuningdek, o’quvchilarning ijtimoiy ko’nikmalarini rivojlantiradi va ularni to’g’ri qarorlar qabul qilishga o’rgatadi.

Ona tili o’qitishda dialogli muloqot madaniyati ta’lim jarayonining muhim qismi hisoblanadi. U nafaqat tilni o’rgatish, balki o’quvchilarga ijtimoiy hayotda muloqot madaniyatini shakllantirishga yordam beradi. Bu jarayon o’quvchilarning o’zaro fikr almashish, boshqalarni tinglash va muloqotda madaniyatli bo’lish kabi ko’nikmalarni rivojlantirishga yo’naltirilgan.

Modellashtirish asosida muloqot madaniyatini takomillashtirish.

Modellashtirish metodikasi – bu o’quvchilarga turli ijtimoiy vaziyatlar orqali o’rgatish va ularga muayyan faoliyatlarni bajarishni ko’rsatish usulidir. Ona tili darslarida modellashtirish yordamida o’quvchilarga aniq muloqot shakllarini, vaziyatlarni qanday hal qilishni va tilni qanday ishlatishni o’rgatish mumkin.

Modellashtirish asosida ona tili darslarida muloqot madaniyatini rivojlantirishning asosiy afzalliklari:

- O’quvchilarning faolligi: O’quvchilar turli rollarda ishtirok etgan holda, muloqotning muhim qoidalarini o’rganadilar.
- Amaliyot asosida o’rgatish: O’quvchilar turli situatsiyalar orqali muloqot qilishni o’rganadilar.
- Ijtimoiy vaziyatlar yaratish: O’quvchilarni real hayotdagi muloqotga tayyorlash va ularga muloqotda ishtirok etish ko’nikmalarini rivojlantirish.

Ona tili darslarida modellashtirish metodikasini qo’llashning amaliy tavsiyalari:

- Rolli o'yinlar: Darsda o'quvchilarga turli rollar berib, ular orqali muloqot qilishni o'rgatish. Misol uchun, o'quvchilarni maktabda bo'ladigan vaziyatlar (maktab direktori bilan suhbat, do'stlar bilan bahs-munozara) orqali muloqot qilishga undash.
- Suhbat va munozara: O'quvchilarni o'z fikrlarini bildirishga, boshqalarning fikrini tinglashga va bahs-munozaralarda ishtirok etishga o'rgatish.
- Amaliy mashg'ulotlar: O'quvchilarga real hayotdagi vaziyatlarni modellash tirib, ularga muloqot qilishni amaliyotda ko'rsatish.

Muloqotning uchinchi darajasi - ko'p dialog -bir vaqtning o'zida bir nechta dialog muammolarni kichik muhokama qilishda paydo bo'ladi 5-7 kishilik guruhlar.

Dialog talaba o'zi bilan boshlanadi "aytmoqchiman", "mening fikr", "qo'shmoqchiman", "fikrim ko'rish." Muloqotning maqsadi - yaratishdir shaxslararo dialogik o'zaro ta'sir, tabiiyga yaqinligini ifodalaydi bo'lgan hayotiy faoliyat holati talabalar konventsiyalarni unutishadi (dars, o'qituvchi, belgisi), o'zlarini ifoda etishlariga to'sqinlik qiladi shaxsiy va shaxslararo munosabatlar darajasi.

Muloqot darslarini tashkil etish bilan bog'liq bunday darslarda dialog ikki xil bo'lishi mumkin:

- axborot (jarayonda har bir sherik yangi idrok oladi ma'lumot)
- tarjimon (muloqot paytida fikr almashish, ma'lumlarga baho berish bor faktlarning ikkala hamkori, ularning talqini).

Axborot dialogi odatda o'zlashtirish jarayonida o'qituvchi tomonidan tashkil etilgan yangi bilimlar va sharhlovchi dialog har qanday strukturaviy elementga kiritilishi mumkin dars (uy vazifasini tekshirish, mustahkamlash yangi bilim, xulosa). Keyin muammo bayoni darsi boshlanadi uning asosiy qismi aloqa, aloqa, dialog. Ushbu bosqichda taxmin qilinadi talabalarining mustaqil ishi.

Dialog nuqtai nazaridan saboq quyidagilarni nazarda tutadi:

- ishtirokchilar o'rtasidagi jonli shaxsiy muloqot ta'lim jarayoni;
- o'sadigan o'quv vazifasi talabaning shaxsiy muammolari, kontekstdan uning hayoti;
- noaniq javobli savollar;
- uning ishtirokchilari o'rtasida muloqotga tayyorlik;
- ko'plik holatini qabul qilish sub'ektiv haqiqat;
- darsda o'qituvchi va talabalarining hammuallifligi;
- qulay psixologik iqlim.

Talabalar bir-birlarini "eshitish"ni o'rganadilar savollarni to'g'ri shakllantirish, egallash o'z fikrlarini muhokama qilish va ifoda etish qobiliyati muammoli masalalarni birgalikda hal qilish, o'ziga ishonch hissi bor, rivojlanish va o'z-o'zini rivojlantirishning maksimal erkinligi talabalar, o'rganishdan - ma'lumotni yodlashgacha o'rganish va rivojlantirish, mehnatga jalb qilish past natijalarga erishgan talabalar. "To'g'ri" uchun muloqot va natijalarga erishish qayd etildi kabi shakllardan foydalanish. Tadqiqotlar asosida modellash tirish metodikasining samaradorligi aniqlandi. O'quvchilarda muloqot madaniyati rivojlanib, ular o'z fikrlarini aniq va madaniyatli ifodalashga, boshqalarni tinglashga va munozaralarga qatnashishga o'rgandilar. Bu metodika o'quvchilarning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishga va o'qitish sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Modellashtirish asosida ona tili darslarida dialogli muloqot madaniyatini takomillashtirish, o'quvchilarda ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi. Bu metodika o'quvchilarga tilni faqat nazariy bilim sifatida emas, balki amaliyotda, real vaziyatlarda qanday ishlatishni o'rgatadi. Ona tili o'qituvchilari modellashtirish metodikasini qo'llash orqali o'quvchilarning muloqot madaniyatini yanada takomillashtirishi mumkin.

References:

1. Xojayev, Sh. (2020). Ona tili va adabiyot o'qitishda innovatsion metodlar. Toshkent: Fan va texnologiya.
2. Tursunov, I. (2021). Modellashtirish metodikasi va uning ta'limdagi o'rni. Samarqand: Pedagogika nashriyoti.
3. Dovudov, A. (2019). Ona tili o'qitishning metodik asoslari. Buxoro: O'qituvchi.
4. Abdullayev, F. (2022). Dialogli muloqot madaniyatini rivojlantirishning metodik yondoshuvlari. Toshkent: Pedagogika.

